

17. Семененко, В. И. История Украины [Текст] / В. И. Семененко, Л. А. Радченко. – Х.: Торсинг, 1999. – 480 с.
18. Сергійчук, В. Давно пора розповісти світові правду [Текст] / В. Сергійчук // Юридичний вісник України. – 2003. – 8–14 березня. – С. 2–3.
19. Слоневский, А. Дух ушедшей эпохи. Каменское–Днепродзержинск 1917–1953 годы: воспоминания, очерки, документы [Текст] / А. Слоневский, Л. Яценко. – Днепродзержинск: Андрій, 2007. – 372 с.
20. Стецкевич, В. В. В роки Великої Вітчизняної війни (1941–1945 рр.) [Текст] / В. В. Стецкевич, В. М. Сацута // Історія міста Дніпропетровська / за наук. ред. А. Г. Болебруха. – Д. : Грані, 2006. – С. 441–496.
21. Титаренко, Д. Людський фактор в окупаційній пресі Східної України (1941–1943 рр.) [Текст] / Д. Титаренко // Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія». Сер. «Істор. науки» / відп. ред. І. Пасічник, Л. Винар. – Острог; Торонто; Нью-Йорк: Вид-во НУ «Острозька академія», 2006. – Вип. 7: До 40-ліття Укр. Іст. Тов-ва. – С. 216–237.
22. Трєпкачова, О. Д. Окупаційний режим та єврейське населення Дніпропетровщини 1941–1943 рр. [Текст]: автореф. дис. ... канд. іст. наук / О. Д. Трєпкачова; Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. – Д., 2010. – 20 с.
23. Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI століття. Історичні нариси [Текст] / редкол. : В. А. Смолій (голова кол.) [та ін.]. – К. : Наукова думка, НАН України, 2011. – Кн. 2. – 943 с.
24. Шахрайчук, І. А. Рух Опору на Дніпропетровщині в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1945) [Текст] / І. А. Шахрайчук, М. А. Слободянюк. – Д. : Оксамит-Текс, 2004. – 294 с.

Надійшло до редкол. 09.11.2015 р.

УДК 378.4:94 (477.63) «1943/1956»

В. Д. Мирончук

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

**У ВИТОКІВ ІСТОРИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
(НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА І ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ
Д. Ф. КРАСИЦЬКОГО ТА М. П. ДОЛІНІНА)**

Зроблено спробу простежити науково-педагогічну і громадську діяльність Д. Ф. Красицького та М. П. Долініна, які стояли у витоків історичного факультету ДДУ. Д. Ф. Красицький – правнук Т. Г. Шевченка, проректор ДДУ з навчально-наукової роботи (1943–1944), завідувач кафедри історії народів СРСР (1943–1946). М. П. Долінін обіймав посаду завідувача кафедри іс-

торії СРСР (1949–1953, 1955–1956), був одним із засновників першого збірника праць «Научные записки Днепропетровского университета» (1951).

Ключові слова: факультет, кафедра, завідувач, проректор, керівництво, наука, збірник, дослідження.

Сделана попытка проследить научно-педагогическую и общественную деятельность Д. Ф. Красицкого и Н. П. Долиннина, которые стояли у истоков исторического факультета ДГУ. Д. Ф. Красицкий – правнук Т. Г. Шевченка, проректор ДГУ (1943–1944), заведующий кафедрой истории народов СССР (1943–1946). Н. П. Долиннин возглавлял кафедру истории СССР (1949–1953, 1955–1956), был одним из основателей первого сборника научных трудов «Научные записки Днепропетровского университета» (1951).

Ключевые слова: факультет, кафедра, заведующий, проректор, наука, сборник, исследования.

Статтю присвячено Дмитру Филимоновичу Красицькому, проректору ДДУ (1943–1944), завідувачу кафедри історії народів СРСР (1943–1946) та його колезі Миколі Петровичу Долініну – здібному організатору, талановитому керівнику, завідувачу кафедри історії СРСР Дніпропетровського університету (1949–1953, 1955–1956).

На жаль, ці непересічні особистості, їх внесок у розбудову історичного факультету, у підготовку кадрів – істориків у 1943–1946, 1949–1956 рр. тривалий час залишались поза увагою дослідників. Тому виникла нагальна потреба в залученні широкого кола як архівних, так і опублікованих джерел, щоб вивчити науково-педагогічну та громадську діяльність Д. Ф. Красицького та М. П. Долініна, які були пов'язані з історичним та історико-філологічним факультетами ДДУ на початку 40-х – середині 50-х рр. ХХ ст.

Основним інформативним матеріалом щодо науково-педагогічної та громадської діяльності Д. Ф. Красицького та М. П. Долініна стали їх особисті справи, які зберігаються в архіві ДНУ імені Олеся Гончара.

Також джерельну базу поповнено за матеріалами періодичної преси. Зокрема, це статті М. П. Долініна, відомості щодо збірників історичного факультету, огляди життя навчального закладу, які знайшли своє відображення на сторінках газети «За передову науку» (1954–1955). Вона видавалася у Дніпропетровському державному університеті, починаючи з весня 1934 р.

Д. Ф. Красицький народився в 1901 р. у родині селян-бідняків у с. Зелена Діброва на Черкащині [16, арк. 1]. Генеалогічне дерево Д. Ф. Красицького свідчить, що його прабабкою була Катерина Григорівна Шевченко (1806–1850) – старша сестра геніального Кобзаря, яка в 1823 р. взяла шлюб з Антоном Григоровичем Красицьким (1794–1848). У них народилось 12 дітей, з яких до повноліття дожили лише четверо: Федір, Степан, Яким та Максим. Яким Антонович був дідом Л. Ф. Красицького по лінії батька Филимона Якимовича [10, с. 7].

У 1924 р. Дмитро закінчив Київський інститут народної освіти. У 1925–1927 рр. заочно навчався в Комуністичному університеті імені Я. М. Свердлова. У роки Другої світової війни, з 1941 р. до листопада 1943 р., перебував у лавах Червоної армії, де отримав звання майора. За проявлену мужність і героїзм Дмитро Филімонович був нагороджений орденом «Червоної Зірки» [16, арк. 1].

У характеристиці Д. Ф. Красицького від 20 листопада 1946 р., яку підписав ректор Дніпропетровського державного університету Л. І. Сафронів, мова йшла про те, що з 1 листопада 1943 р. до 1 березня 1946 р. Дмитро Филімонович працював у ДДУ доцентом і завідувачем кафедри історії народів СРСР. Зазначалося, що він викладав лекції «хорошим, популярним мовою на високому теоретичному рівні», мав великий авторитет серед колег і студентів університету, нерідко виступав з лекціями перед трудящими міста й області [16, арк. 1].

Відповідно до нормативних вимог того часу перед дипломуванням студенти повинні були обов'язково складати державні іспити. Серйозним випробуванням для 16 випускників історичного факультету 1944/45 н. р. став державний іспит з дисципліни «Історія СРСР», який відбувся 12 липня 1945 р. Головою ДЕК була доцент І. Кропоткова, екзаменатором – завідувач кафедри історії народів СРСР, доцент Д. Ф. Красицький [13, арк. 4].

Протоколи засідань ДЕК 1944–1945 рр. свідчать про те, що всі без винятку питання в білетах були сформульовані Д. Ф. Красицьким українською мовою, яку він досконало знав ще з дитячих років як справжній патріот і нащадок Т. Г. Шевченка. Проте переважна більшість студентів – істориків відповідала російською. Екзаменаційний білет складався з трьох питань і хронологічно охоплював період від найдавніших часів до 1945 р. [13, арк. 4–6].

Саме в цей період Дмитро Филімонович працював директором Дніпропетровського історичного музею імені Д. І. Яворницького. У 1944 р. він організував й очолив етнографічну експедицію по Дніпру, до якої увійшли наукові співробітники музею і п'ять студентів ДДУ. У звіті про цю експедицію Д. Ф. Красицький підкреслював, що за п'ятнадцять днів під час пішої подорожі від Дніпропетровська до Запоріжжя було виявлено 700 знахідок, з них — 500 унікальних. Вони стали підґрунтям для запланованих трьох публікацій: «Понад Дніпром» (Д. Красицький); «Кромлехи середньої течії Дніпра» (М. Карлов); «Слов'янські кладовища на березі середньої течії Дніпра» (Д. Красицький, С. Нокельський) [8, арк. 4]. На жаль, особова справа Д. Ф. Красицького не дає інформації про його подальший життєвий шлях. Є лише довідка від 19 вересня 1947 р. про його роботу в ДДУ з 1 листопада 1943 р. до 1 березня 1946 рр., завірена печаткою й особистим підписом секретаря заповідника «Кієво-Печерська Лавра» Левченка [15, арк. 3].

Подальша доля Д. Ф. Красицького склалася так. У 1946 р. він оселився в Києві. Працював директором, а згодом – заступником директо-

ра з наукової роботи будинку-музею Т. Г. Шевченка. 23 роки був членом редколегії журналу «Людина і світ», членом методичної ради товариства «Знання», надрукував більше 500 статей і нарисів з літературознавства та шевченкознавства [3, с. 3–4]. Помер у 1989 р., похований у Києві [3, с. 5].

Колега Д. Ф. Красицького – Микола Петрович Долінін народився 17 квітня 1906 р. у родині робітників [11, арк. 79]. Батько, Петро Павлович Тютюшкін, мав селянське походження. Тривалий час працював двірником та сторожем у приватних осіб, самостійно навчився читати й писати. Після жовтневих подій 1917 р. він освоїв професію швейцара та кур'єра, працюючи в ощадній касі [1, арк. 4].

Непростий життєвий шлях батька, його «університети» підштовхнули М. П. Долініна до відповідального вчинку – після смерті батька у 1929 р. він змінює прізвище і відтоді стає Долініним [14, арк. 6].

Мати, Тютюшкіна Харитина Василівна, також походила з селянської родини. Працювала кухаркою та прачкою. Пізніше стала домогосподаркою, зосередивши увагу на вихованні сина. Померла в 1947 р. [1 арк. 4].

М. П. Долінін був єдиною дитиною в родині. З юнацьких років прагнув допомогти батькам матеріально, працював двірником. У 1917 р. закінчив трикласну парафіяльну школу. В автобіографії зазначено, що «в роки громадянської війни і іноземної інтервенції служив канцеляристом в Ярославському губернському відділі Робфаку» [1, арк. 4].

У 1924 р. юнак закінчив середню школу для дорослих і вступив на суспільно-економічне відділення Ярославського педагогічного інституту. Після закінчення ВНЗ у 1928 р. він працював спочатку в середній школі, а згодом – викладачем суспільних дисциплін у вищих навчальних закладах м. Іваново. «Іванівський» період його викладацької діяльності тривав із серпня 1928 р. до квітня 1943 р. [11, арк. 79 зв.].

Друга світова війна не обійшла стороною долю молодого викладача. У 1943–1945 рр. М. П. Долінін перебував у діючій армії, де виконував обов'язки політрука полку та агітатора. Був поранений, тривалий час лікувався, проте залишився на все життя інвалідом II групи [1, арк. 4 зв.]. За свій ратний подвиг був нагороджений чотирма бойовими нагородами. Серед них орден «Червоної Зірки» та орден «Вітчизняної війни» [11, арк. 80 зв.].

Після демобілізації М. П. Долінін приїздить до Дніпропетровська. Разом з ним у місто на Дніпрі переїхала велика родина: дружина Ніна Андріївна, сини Юліан та Валерій і донька Наталія, без яких важко уявити «дніпропетровський» період життя та діяльності вченого-історика [1, арк. 4 зв.].

У 1946–1948 рр. М. П. Долінін працює старшим викладачем у Дніпропетровському інженерно-будівельному інституті [11, арк. 79 зв.]. Протягом 1948–1949 рр. навчався в Москві на курсах дисертантів при Академії суспільних наук при ЦК ВКП(б). 13 травня 1949 р. успішно захистив у столиці кандидатську дисертацію з теми «*Развитие общественной мысли в России в начале XVII в.*». Це стало підставою для листа заступника міні-

стра вищої освіти СРСР Самаріна до ректора Дніпропетровського держуніверситету Л. І. Сафронова від 23 травня 1949 р. із пропозицією розглянути кандидатуру М. П. Долініна *«на должности заведующего кафедрой истории СССР вверенного Вам университета»* [12, арк. 1].

Із Дніпропетровським державним університетом пов'язані вісім років плідного науково-педагогічного життя М. П. Долініна (1949–1957). Він продовжив справу попередників Д. Ф. Красицького та Д. П. Пойди, які стояли біля витоків історичного факультету ДДУ, очолювали кафедру історії СРСР у 1943–1946 рр. та 1946–1948 рр.

М. П. Долінін обіймав посаду завідувача кафедри історії СРСР у непрості часи (1949–1953, 1955–1956 рр.). Він виявляв себе здібним організатором, вимогливим керівником. Був одним із засновників першого збірника наукових праць *«Научные записки Днепрпетровского университета. Сборник работ исторического факультета»* (1951), який вийшов друком у видавництві Київського державного університету. Слід сказати, що за сприяння М. П. Долініна як члена редакційної ради з'явилися наступні три збірники (1953, 1954, 1956 р.). Під час роботи на історичному факультеті ДДУ, М. П. Долінін викладав цілу низку навчальних курсів, серед них: історія СРСР, історіографія та джерелознавство історії СРСР [17, арк. 74].

У *«Научных записках Днепрпетровского университета»* завідувач кафедри історії СРСР надрукував основну частину своєї кандидатської дисертації та студії *«Общественно-политические взгляды Ивана Тимофеева», «Административная и социально-политическая деятельность подмосковных полков («казачьих таборов») в 1611–1612 гг.»* [7; 5; 4]. Він дав можливість розмістити на сторінках згаданих видань публікації своїх колег по кафедрі – Д. П. Пойди, В. Я. Борщевського, І. Л. Болясного.

У період перебування В. Я. Борщевського на посаді завідувача кафедри історії СРСР (1953–1955) М. П. Долінін деякий час працював доцентом [11, арк. 79 зв.]. За наказом ректора проф. Г. Б. Мельникова *«у зв'язку зі скороченням навчального навантаження по кафедрі історії СРСР з 26 вересня 1956 р. він був переведений на 0,5 ставки по заочному відділенню»* [2, арк. 90].

М. П. Долінін працював керівником студентського гуртка з історії СРСР, очолював лекторську групу історичного факультету, неодноразово виступав з доповідями перед робітниками міста та області [18, арк. 55].

У 1957 р. починається новий період у житті та діяльності М. П. Долініна, пов'язаний з кафедрою історії СРСР Донецького державного університету. Тут він підготував монографію *«Подмосковные полки («казацкие таборы») в национально-освободительном движении 1611–1612 гг.»*, яка вийшла друком у Харкові в 1958 р. [6].

Смерть обірвала життя М. П. Долініна 17 жовтня 1968 р. Своєрідним пам'ятником ученому стала докторська дисертація на тему *«Классо-*

вая и национально-освободительная борьба в Русском государстве в конце 1610–1614 гг.» обсягом майже 50 друкованих аркушів, яку, на жаль, не було захищено. На думку О. О. Зіміна, цією працею М. П. Долінін «узгалънив свої багаторічні дослідження з історії Першої селянської війни в Росії» [9, с. 252].

Таким чином, можна зробити висновок, що Дмитро Филімонович Красицький та його колега Микола Петрович Долінін стояли біля джерел історичного факультету, їх різноманітна науково-педагогічна і громадська діяльність сприяла як розвитку підрозділу, так і Дніпропетровського державного університету в цілому. У непрості часи (1943–1956) вони залишалися справжніми вченими, авторитетними керівниками, наставниками молоді. Їх солідне наукове напрацювання не втратило свого значення й сьогодні.

Бібліографічні посилання

1. Автобіографія Долинина Николая Петровича [Текст] // Архів ДНУ ім. Олеса Гончара. – Ф. 1, оп. 1, спр. 1088. – арк. 4.
2. Выписка из приказа № 324 от 28.06.1956 г. по Днепропетровскому госуниверситету о переводе Н. П. Долинина на 0,5 ставки по заочному отделению [Текст] // Там само. – арк. 90.
3. Дмитро Филімонович Красицький [Текст] // Літературно-мист. вернісаж Черкащини: метод.-бібліогр. матеріали. – Черкаси, 2011. – Вип. 9. – С. 3–5.
4. **Долинин, Н. П.** Административная и социально-политическая деятельность подмосковных полков («казачьих таборов») в 1611–1612 гг. [Текст] / Н. П. Долинин // Науч. зап. Днепропетр. госуниверситета: сб. работ ист. отделения ист.-филолог. ф-та. – Д., 1956. – Т. 56. – Вып. 4. – С. 87–108.
5. **Долинин, Н. П.** Общественно-политические взгляды Ивана Тимофеева [Текст] / Н. П. Долинин // Там же. – 1953. – Т. 42. – Вып. 2. – С. 135–164.
6. **Долинин, Н. П.** Подмосковные полки («казацкие таборы») в национально-освободительном движении 1611–1612 гг. [Текст] / Н. П. Долинин. – Х., 1958. – 132 с.
7. **Долинин, Н. П.** Развитие национально-политической мысли в условиях крестьянской войны; иностранной военной интервенции в начале XVII века [Текст] / Н. П. Долинин // Науч. зап. Днепропетр. госуниверситета: сб. работ ист. отделения ист.-филолог. ф-та. – Д., 1951. – Т. 40. – Вып. 1. – С. 109–137.
8. Звіт експедиції по Дніпру під керівництвом Д. Ф. Красицького 1944 р. [Текст] // Музей історії ДНУ ім. Олеса Гончара. – Ф. 1, оп. 1, спр. 10. – арк. 4.
9. **Зимин, А. А.** Николай Петрович Долинин (некролог с обзором работ о памятниках Смутного времени) [Текст] / А. А. Зимин // История СССР. – 1969. – № 2. – С. 251–252.
10. **Іваськів, Л.** Про нащадків Тараса Шевченка [Текст] / Л. Іваськів // Свобода. – № 34. – С. 7.
11. Личный листок по учету кадров (Н. П. Долинин) [Текст] // Архів ДНУ ім. Олеса Гончара. – Ф. 1, оп. 1, спр. 1088. – арк. 79–80.
12. Приказ № 511/11 по Днепропетровскому государственному университету от 18 августа 1949 г. об утверждении М. П. Долинина на должность заведующего кафедрой истории СССР [Текст] // Там само. – арк. 14.

13. Протокол № 2 засідання Государственной экзаменационной комиссии исторического факультета Днепропетровского госуниверситета от 12.07.1945 г. Экзамен по дисциплине «История СССР» [Текст] // Там само. – Ф. 1, оп. 1-л. – арк. 4–6.
14. Список научных работ кандидата исторических наук, доцента кафедры истории СССР ДГУ В. Я. Борщевского [Текст] // Музей історії ДНУ ім. Олесь Гончара. – Ф. 1, спр. 25. – арк. 1.
15. Справка тов. Красицкому Д. Ф. от 19 сентября 1947 г. [Текст] // Там само. – Ф. 1, оп. 1, спр. 10. – арк. 2.
16. Характеристика на доцента Красицкого Дмитрия Филимоновича [Текст] // Там само.
17. Характеристика на кандидата исторических наук, доцента кафедры истории СССР ДГУ Долинина Н. П. от 24.02.1954 г. [Текст] // Там само. – арк. 55.
18. Характеристика на кандидата исторических наук, зав. кафедрой истории СССР ДГУ Долинина Н. П. от 30.05.1950 г. [Текст] // Там само. – арк. 24.

Надійшла до редкол.: 15.01.2016

УДК 063:32 (477)

Г. Г. Кривчик

*Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту
імені В. Лазаряна*

ПОЛІТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ПОСТРАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

Розглянуто особливості політичної системи сучасної Української держави в порівнянні з політичною системою колишньої УРСР.

Ключові слова: Верховна Рада, Конституція, президент, державне правління (врядування), тоталітарний режим, демократія, партія, номенклатура, державна незалежність.

Рассматриваются особенности политической системы современного Украинского государства в сравнении с политической системой УССР.

Ключевые слова: Верховная Рада, Конституция, президент, государственное правление, тоталитарный режим, партия, номенклатура, государственная независимость.

Із часу проголошення державної незалежності Україна пережила складний, сповнений драматизму період. За чверть століття ми далеко відійшли від соціалістичного минулого, докорінно змінили політичний ландшафт країни, побудували іншу модель державного правління, сформували новий державний устрій і політичний режим. Усе це, безумовно, потребує всебічного історико-політологічного осмислення.